

կը ձեւացնէ, խարխիսի կամ նայուածքի դիմը չի գտնուիր ուղղահայեաց դժի վրայ, այսինքն գրութեան կատարեալ ու ճշգրիտ հեռաւորութեան մէջ, որով հարկ եղած ուղղահայեաց դիրքը տալու համար կը ծօղի դէպի ձախ, եւ ախպէս երկու աչքերը տարբեր ուղղութիւն կ'առնեն գրութենէն. եւ տարբերութիւնը այնքան աւելի մեծ է որքան աւելի գրութիւնը աջակողմ կը ծօղի: Միաժամանակ ձախ քաժանման տարբերութիւն մը առաջ կու գայ, հետեւաբար կարճատեսութիւն մը աւելի մէկ քան մէկալ կողմին: Գլխի ձախակողմ հակելը շարունակուելով՝ կ'աղդէ նաեւ վզին վրայ. իսկ որպէս զի կարենայ իրանի ծանրութեան կեդրոնը, ողնաշարը, աջակողմ բռնել, կը ձգտի հակել դէպի աջ, ուսկից առաջ կու գայ ողնաշարի կուզութիւնը: Մինչդեռ այս բոլոր անտեղութիւնները տեղի չեն ունենար ուղղահայեաց գրի մէջ: Պատահելիս համեմատ, որ ուսումնասիրած է գրութեան այդ երկու զանազան դիրքերը՝ այս եղբայրութեան եկած է: Թողուլ անզղիական գրութիւնը, ինչպէս այսօր դպրոցներու մէջ կ'աւանդուի, որդեգրելու համար ուղղահայեացը: Եւ այս՝ ոչ միայն առջեւն առնելու կարճատեսութեան եւ շրթեան, այլ միանգամայն պաշտպանելու ապագայ սերունդը եւ թոքախտ ներմուծող աղ-դակները:

Անզղիական գրութեան դէմ խօսած են նաեւ շատ մը առողջաբանական ժողովներ: Ի միջի այլոց յիշատակենք՝ Բարիդի Բժշկական Ընկերութիւնը (1879), ձեռնովայի Առողջաբանական Միջազգային ժողովը (1882), Լոնտոնայի Միջազգային ժողովը (1891), Իտալական Նարուիի Բնագիտական Կրթարանը (1900): Սակայն մինչեւ այսօր ուսումնասէրները հեռու են համաձայնութենէ:

Ուղիղ գրութիւնը եւ ամոր խոտորումները

Ամէն պարագայի մէջ՝ ինծի կարելու կը թուի ուղղահայեաց գրութեան վրայ դիտողութիւններ մը մէջ բերել զոր կատարած եմ իմ ձեռնովայի Բժշկա-դպրոցական ծառայութեանս միջոց 1936-1937, վարժարանի աշակերտներու եւ դասարան-ներու այցելութեանս ժամանակ: Ծիշտ այս այցե-լութեան պահերուս իմ ուղղութիւնս գրաւած է անհատներու բաւական մեծ, զգալի թիւ մը որ փոխանակ ուղիղ գրելու իրր պարտաւորիչ՝ եւ ուստի աւանդուածը՝ կը ներկայացնէր դէպի ձախակողմ խոտորում մը: Այս տեսակ խոտորումի դոյութիւնը նոր չէ. եւ իրաւամբ՝ Աճենոյ կ'ըսէ. «Աշակերտներ որ պարտաւոր են ուղիղ գրելու միայն, կը գրեն նաեւ դէպի աջ ծոած, եւ երբեմն, աւելի յաճախ, դէպի ձախ»:

Հետեւանք եւ իրր օգուտ այս ամէնուն քննեցի 1935 անհատներու տետրակները, բոլորն ալ դըպրոցական աշակերտ եւ աշակերտուհիներ՝ 5 տար-րական դասարաններու բաժնուած: Իւրաքանչիւր անհատի հանդէպ ալ քննեցի գրի մաս մը որոշեալ շրջանի մը 3 բաժանումներով, այսինքն.

Աշակերտներ որոնք Ուղղահայեաց կը գրեն (Ո)
Երկրորդ խումբ մը դէպի Ձախ ծոած (Ձ)
Երրորդ խումբ մը Անկանոն Գեղադրութեամբ (Ա)

Ուրիշ խումբ մըն ալ, որ թէեւ առանձին խումբ մը չի կազմեր, կը ներկայացնէր խոտորում մը դէպի Աջ,
Քննութեանս արդիւնքը հետեւեալն եղաւ.

1935 ամիստներու վրայ 872ը Ուղղահայեաց (Ո)
կը գրէին, 729ը դէպի Ձախ ծոած (Ձ), իսկ 334ը Անկանոն (Ա):

Դասարաններու նկատմամբ այս եղբայրութիւնը ունեցայ.

Ա. Դաս. 396ի վրայ 281ը Ուղղահայեաց, 41ը Ձախ, 74ը Անկանոն:

Բ. Դաս. 438ի վրայ 188ը Ուղղահայեաց, 128ը դէպի Ձախ, 122ը Անկանոն:

Գ. Դաս. 331ի վրայ 122ը Ուղղահայեաց, 159ը դէպի Ձախ, 50ը Անկանոն:

Դ. Դաս. 381ի վրայ 121ը Ուղղահայեաց, 207ը դէպի Ձախ, 52ը Անկանոն:

Ե. Դաս. 389ի վրայ 160ը Ուղղահայեաց, 194ը դէպի Ձախ, 35ը Անկանոն:

Ուսկից կը հետեւի՝ որ մինչ առաջին դասարան-ներուն մէջ Ձախակողմեան խոտորումը նուազ է, ընդհակառակն նոյն թիւը կ'առաւելու պարբերա-րար տարիներու յառաջելովը, ու որքան վերջին դասարաններու մօտենանք՝ այնքան աւելի զգալի տարբերութիւն մը կ'ունենանք:

Արդ որոնք են մինչեւ հիմա յիշատակուած-ներուն՝ գեղադրութեան այլափոխութիւններուն միջամտող պատճառները: Անշուշտ Ուղղահայեաց գրութիւնը որոշ հաւասարակշռութեան վրայ գըտ-նուելով՝ շատ դիւրաւ կրնայ մէկ կողմէն միւս կողմ ծօղի գրել ինքնաբերաբար, մասնաւոր դէպի ձախ: Սակայն նոյնիսկ ընդունելով նման անտեղութեան մը գոյութիւնը, ինչ որ հանդի-պած ալ եմ որոշ պարագաներու մէջ, ամէնէն գլխաւոր պատճառը՝ աշակերտին ունեցած անբը-մար դիրքն է, ինչպէս նաեւ տետրակին, որ միւսներուն հետ նկատի առնելով անխուսափելիօ-րէն կ'առաջնորդեն խոտոր գեղադրութեան:

Ուստի առաջին օրէն հսկելու է անընդմիջաբար աշակերտին ուղիղ եւ կանոնաւոր դիրքին, ինչ-պէս նաեւ ուշ դնել տետրակին, գրչին ու այսպէս սրբադրել եւ արգելել սկիզբէն խոտորումները՝ միաժամանակ վտարելով որ անոնք հասակի հա-տուութեամբ ունակական վարժութիւն չդառնան: Վտարել նոյնպէս չափազանց յոգնութիւնը՝ որ գլխաւոր պատճառներէն մէկն է տեղափոխութեան եւ թերի կեցուածքի: Կարելի եղածին չափ նուա-ղեցնել աշակերտներուն թիւը, որպէս զի ուսուցչի հսկումը ըլլայ աւելի դիւրին ու արթուն: Մաս-նաւոր կերպով ուշ դնել գրասեղանին, լոյսին ու բոլոր նման պատճառներուն՝ որոնք կը միջամտեն դպրոցական դասազան հիւանդութիւններու խաղին մէջ:

(Թրգմ. «Միմերվայ»էն) ***

Հ. ԱՐՄԵՆ ԿՈՄՄՏՄՍ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Հոս կը հրատարակենք մեր պատուական հայրենակից ու թղթակից Գր. Յովհան Մոսկոֆեանի որկած երեք ոտքով աւորմանը ի քաջալեր իրեն և միանմանութիւնը.

Թէ լեզուն մարդկային պարգեւն է Արարչին Դուն առիր աւելի պարգեւն այդ գերազանց վարպետ մ'իբր ոսկերիչ արուեստով գեղածին Զրտեցի արտերէն հայ ոսկին մեծագամն:

Հայ լեզուն մեծագամն մեր նախնիք մեզ տրին. Բայց բոցովն հաննարիդ հալեցիր գայն յաւտ, Նոր զարդեր կերտեցիր մեր հոգւոյն պատկերին, Շինեցիր նրազներ, որոնցմով խրնդաւտ

Կը խրմեմք քաղցրութեան զինիւն հայ բառի: Կանգնեցիր խրնդոյքի աշտանակ լուսեղէն. Խօսիլդ հեւքն է, մաքուր գերդ ըսկի սրբեմնի, Որ կ'ընէ մեզ հաղորդ Անհունին՝ վեհօրէն:

Ուրիշներ գործեցին մետաղն հայ բարբառի, Լոկ անլիսու կուտ մ'ըրին ձուլածոյ ոսկեղէն. Զեռքդ գայն փոխարկեց Եւդեան քրնարի, Դաշներգե'ց կատարեալ կենդանի քու շունչէն:

ՄԻԹՈՒՐ ՍԵՔԱՍՏԱՅԻ

Ն Ա Ր Մ Ե

Ինչպէս կամարն աստեղագարդ երկրէին Լի է անքիւ եքերային ցոլեքով, Այնպէս էջերդ են գեղուն սուրբ խոհերով, Ո'վ գիբքերու գիբքը անմահ, ուր մարդիկ Յոյս, լոյս, խրախոյս եւ փրկութիւն կը գտնեն:

Քան մեղրը քաղցր են իմաստներն էջերդ Որ կը եռսին կարկաջալիք գերդ վըտակ Ու կ'անցնեն պապակն այրած սրտերու:

Ո'վ հայելի ջիմջ, ուր կու գան ի հանդէս Մեղքերն համայն հէ՛ք մարդկութեան ընդհանուր Իրենց գործած բիւր խոցերով ցաւագին, Ուր ամէն ոք անխաբ ինքզինք կը գտնէ Ինչպէս որ է ներկայութեան Աստուծոյ:

Ամէն անգամ մեծ վիշտ մ'երբ գիւ կը գգտնէ, Ու ողջ աշխարհն ինծի կ'ըլլայ խոր գնտան, Յոյսի նըշոյլ մ'իսկ չեմ տեսներ ո'չ մէկ տեղ, Ու գիւ կը գգամ գերդ մուրացիկ խիտ չխտած՝ «Եկու'ր, կ'ըսես, մոխ սեղանիս, ո'վ քշուտ» Ոգեպարար սընունդդ ինձ կ'ընծայես, Կը խմցնես կարք բանիդ կենսաբեր, Սառած մարմինս կը տաքցնես քու հուրով, Ու կը խօսիս ինձ հաւատքի, սիրոյ վրայ:

Կ'ըսես. «Մեր հետն է տիեզերքի մեծ Հոգին» Եւ դու կ'ըլլաս ինձ մըտերիմ սրտակից. Գիշերն այսպէս կ'անցնենք մէկտեղ ցնծալից:

Քանի՜ անգամներ երբ ես պատանի Սըրտի յուզումով այցի կ'ելլէի Այն սուրբ հողերուն քու ծընած վայրին(*) Ուր տեսայ ես ինքք լոյսն այս կեանքին. Արդ հայրենագուրի եմ քեզի նըման. Հայրենաբաղձի բայց կարօտը բարկ Զըղառնացնէ պիտ' յոյսերն իմ օրումն. Ուխտած եմ քալել շաղկէ շողարձակ: Ո'րչափ խաւարին պիտ' լինէր ուղին Հայկայ բիւրաւոր պանդուխտ որդեկաց՝ Թէ քանք անմար պայծառ հայ գրին Դու մեզմէ առաջ չըլլայիր վառած Հեռու հայրենեաց՝ մէջն օտար երկրի, Որ մեզի կուտայ տեսիլն հայրենի:

(*) Թէեւ Միթթար Աբրայ կը համարուի Սե-րաստիա ծնած ըլլալ, սակայն տեղական ստոյգ աւանդութեան մը համեմատ, իր ծննդավայրը Հողղար ըստած Եւրօստանն է, նախապէս մղոն Հողղար ըստած Եւրօստանն է, որպէս ի հիւ-մը հեռու բուն Սերաստիա քաղաքէն, դէպ ի հիւ-մը արեւելք, ուր իր ծնած տունը տեղացիները սիւս արեւելք, ուր իր յաճախ պտոյտի սովոր էին մասնաշէն, եւ ուր յաճախ պտոյտի կ'ելլէի պատանեկութեանս ատեն: Հողղար բար-ձունքը կարծես ինձ եւ իմ նմաններուս Պառ-նաս մըն էր:

ՅՈՎՀԱՆ ՀԱՅԿՍԻ